

Nr 76.

Ankom till riksdagens kansli den 21 april 1942 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till bidrag till anordnande av skolbarnsbespisning.

(2:a avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkten 153 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1942) föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition i ämnet, som kunde varda riksdagen förelagd, beräkna för budgetåret 1942/43 till Folkskolor m. m.: Bidrag till anordnande av skolbarnsbespisning ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor.

Sedermåra har Kungl. Maj:t i propositionen nr 169, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 27 februari 1942, föreslagit riksdagen att till Folkskolor m. m.: Bidrag till anordnande av skolbarnsbespisning för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor.

Av sistnämnda statsrådsprotokoll inhämtas bland annat:

1. Gällande bestämmelser om statsunderstödd skolbarnsbespisning.

Kungörelsen den 15 mars 1940 (nr 185) angående statsbidrag till anordnande av skolbarnsbespisning innehåller bland annat följande bestämmelser:

§ 1.

Skoldistrikt å landsbygden, vilket anordnar skolbarnsbespisning, må kunna erhålla statsbidrag till bestridande av kostnaderna härför, under förutsättning *dels* att inom distriktet behov av sådan bespisning föreligger med hänsyn till rådande arbetslöshet, antalet barnrika familjer med särskilt låg inkomst, antalet barn med långa skolvägar eller annan därmed jämförlig omständighet, *dels* ock att distriktet med hänsyn till det kommunala skattetrycket är i behov av statsbidrag till bestridande av nämnda kostnader eller på grund av särskilda omständigheter finnes böra erhålla sådant bidrag.

§ 2.

Statsbidrag må som regel utgå med högst 50 procent av skoldistriktets utav vederbörande länsstyrelse godkända verkliga kostnader för bespisningen. Där särskilda förhållanden därtill föranleda, må länsstyrelsen medgiva högre statsbidrag. Bidraget må dock icke i något fall överstiga 80 procent av sagda kostnader.

§ 6.

Skoldistrikt, som tillerkänts statsbidrag, har att tillse,

a) att, därest för ett ändamålsenligt anordnande av skolbarnsbespisningen inom länet eller eljest länsstyrelsen ej annorlunda föreskrivit eller medgivit, samtliga barn vid skola, där statsunderstödd skolbarnsbespisning är anordnad, med undantag av sådana barn, till vilkas inackordering i skolhem eller arbetsstuga statsbidrag utgår, bliva i tillfälle att, såvitt särskilt hinder ej möter, varje läsdag kostnadsfritt erhålla en måltid under den tid, bespisningen pågår vid skolan,

b) att bespisningen anordnas i överensstämmelse med de anvisningar i ämnet, som i samråd med skolöverstyrelsen må utfärdas av medicinalstyrelsen, ävensom i enlighet med de särskilda villkor och bestämmelser, som må varda meddelade av länsstyrelsen, samt

c) att kostnaderna för bespisningen icke bliva större än som betingas av gängse priser i orten och övriga omständigheter.

2. Utredning angående rationalisering av den statsunderstödda skolbarnsbespisningen.

Anslaget till bidrag till anordnande av skolbarnsbespisning är för innevarande budgetår uppfört med 400,000 kronor. Dessutom har för utdelning av bidrag stått till förfogande en reservation på omkring 150,000 kronor.

Den 29 november 1941 anmodades *undervisningsrådet J. Weijne* att inom ecklesiastikdepartementet biträda med utredning angående åtgärder för rationalisering av den statsunderstödda skolbarnsbespisningen och därmed sammanhängande frågor. Med skrivelse den 2 februari 1942 har Weijne överlämnat en promemoria i ämnet, vari förordats vissa ändringar i gällande statsbidragskungörelse. Häröver ha yttranden avgivits av vederbörande myndigheter.

Utredningsmannen har inledningsvis erinrat om att departementschefen i 1941 års åttonde huvudtitel beträffande anslag för bidrag till anordnande av skolbarnsbespisning framhållit bland annat, att erfarenheterna av den hittillsvarande barnbespisningen ådagalagt, att en väsentlig höjning av den statliga understödsverksamheten för detta ändamål mångenstädes vore önskvärd. Särskilt gällde detta i fråga om västkustlänen och de nordliga länen. Skolbarnsbespisningen hade medfört en glädjande förbättring av skolbarnens allmänna hälsotillstånd och även av deras förmåga att tillgoda göra sig undervisningen. De särskilt för barnen menliga följderna av sänkt levnadsstandard och minskad tillgång på livsmedel hade motverkats. Den fortgående rationaliseringen inom skolväsendet hade i vissa delar av landet

medfört en stark ökning av antalet barn, som måste dagligen äta ett mål i skolan. Från läkarhåll hade allmänt vitsordats olämpligheten ur närings-synpunkt av att barnen vore helt hänvisade till den kost, som de själva medförde.

Nämnda uttalande hade, framhåller *utredningsmannen*, i nuvarande situation fått ökad aktualitet. De ekonomiska förhållandena och läget beträffande vår livsmedelsförsörjning hade kommit den statsunderstödda skolbarnsbespisningen att alltmer framstå som ett av de viktigaste medlen att genom statliga åtgärder söka förebygga de för barnen menliga följderna av ökade försörjningssvårigheter. En av samhällets allra viktigaste uppgifter måste nu vara att såvitt möjligt sörja för, att det uppväxande släktets fysiska och psykiska hälsa icke undergrävdes genom rådande krisförhållanden. En väsentlig höjning av statsanslaget till skolbarnsbespisning tedde sig därför såsom ett angeläget önskemål.

Beträffande den statsunderstödda barnbespisningens hittillsvarande omfattning kunde följande uppgifter lämnas.

För läsåret 1938/39 hade statsbidrag sökts med omkring 535,000 kronor, för läsåret 1939/40 med omkring 700,000 kronor, för läsåret 1940/41 med något över 1,000,000 kronor och för innevarande läsår med i runt tal 1,290,000 kronor. Antalet barn, för vilka den statsunderstödda barnbespisningen beräknats, hade innevarande läsår ökat med omkring 2,300. En sammanställning av ansökningarna och beviljade anslag för innevarande budgetår visade följande:

L ä n	Antal skol-distrikt	Kommunal-skatt (medeltal)	Beräknat antal barn	Beräknat antal dagar	Beräknad dagskostnad per barn (medeltal), öre	Beräknad totalkostnad	Sökt statsbidrag	Beviljat bidrag
Stockholms	1	12: 87	200	212	30	12,720	6,360	3,000
Gotlands	1	18: 70	84	82	40	2,764	1,382	1,000
Södermanlands . .	1	7: 70	100	72	10	720	217	—
Blekinge	3	27: 21	494	100—152	38	18,120	13,746	7,000
Hallands	1	11: 90	3	130	43	150	120	—
Göteborgs o. Bohus	13	22: 31	3,479	40—214	47	176,320	138,591	65,000
Värmlands	6	12: 85	724	75—214	43	37,948	27,772	11,000
Gävleborgs	1	13: 30	273	180	28	15,000	7,500	4,000
Västernorrlands .	14	25: 57	7,993	96—214	28	380,068	293,043	100,000
Jämtlands	2	21: 16	125	109—214	73	14,302	10,542	4,000
Västerbottens . . .	12	19: 58	2,640	40—214	68	169,661	124,700	56,000
Norrbottnens . . .	20	29: 85	17,816	36—214	54	954,387	665,818	275,000
Summa	75	—	33,931	36—214	42	1,782,160	1,289,791	526,000

I syfte att erhålla material för frågans bedömande hade från de länsstyrelser, som haft befattning med frågan, samt från statens folkskolinspektörer inhämtats vissa upplysningar, varjämte såväl ett 20-tal skoldistrikt, som nu anordnade bespisning utan statsbidrag, som också ett 20-tal distrikt, vilka åtnjöte statsbidrag för ändamålet, anmodats lämna mera summariska uppgifter. Slutligen hade från ett mindre antal skoldistrikt erhållits närmare redovisning för bespisningens organisation och kostnader.

Av folkskolinspektörerna hade icke mindre än 42 uttalat, att ett ökat behov av barnbespisning numera förefunnes, medan 7 inspektörer icke ansett detta vara fallet inom vederbörande inspektionsområden. Två folkskolinspektörer uttryckte sig mera tveksamt i frågan. Det förefölle av yttrandena som om behovet av barnbespisning vore relativt ringa i de södra delarna av landet; särskilt syntes detta gälla Småland, Skåne och Halland. Allmänt uppgåves av inspektörerna, att barnen från jordbrukarhem icke vore ur närings-synpunkt nämnvärt sämre ställda nu än tidigare, medan svårigheter i detta avseende konstaterades i fråga om barnen i industrialiserade trakter och i skogsbygder.

Sistnämnda förhållande sammanhängde med, att, enligt vad inspektörerna uppgivit, den främsta anledningen till det ökade behovet av skolbespisning vore ransoneringen av viktiga livsmedel. Särskilt framhölles, att brist på bröd och matfett ofta gjorde det svårt för hem, där en eller flera vuxna familjemedlemmar skulle utrustas med matsäck, att få tillräckligt av dessa livsmedel också för skolbarnen. Den allmänna prisfördyringen på matvaror angåves jämväl som orsak till ökat behov av skolbespisning. Folkskolinspektörerna, framför allt i Norrland, pekade i förevarande sammanhang även på den ökade centraliseringen av folkskoleväsendet och de långa skolvägarna. Slutligen framhölles i vissa fall, att inkallelser till militärtjänst och arbetslöshet medfört ett ökat hjälpbehov.

Då anslaget för statsbidrag till skolbarnsbespisning, som framginge av den i det föregående lämnade sammanställningen, redan nu vore synnerligen knappt, torde det ökade behovet icke kunna mötas utan en väsentlig höjning av anslaget.

Mot bakgrunden av nu anförda förhållanden framstode, yttrar *utredningsmannen*, en avsevärd anslagshöjning från statens sida till skolbarnsbespisningen såsom ofrånkomlig. Ett anslag för budgetåret 1942/43 om 1,000,000 kronor syntes sålunda kunna ifrågasättas. Om icke det statsfinansiella läget ansåges utgöra ett bestämt hinder, torde än högre anslag vara motiverat.

Emellertid vore det samtidigt, med hänsyn till rådande läge, av största vikt, att anslagsmedlen komme till en så rationell användning som möjligt. Det gällde med andra ord att med begränsade medel nå största effektivitet. I detta hänseende uppställde sig frågan, huruvida nu gällande grunder för statsbidraget vore ägnade att garantera ett ur skilda synpunkter lämpligt utnyttjande av bidragsmedlen.

De allmänna villkoren (§ 1). Utredningsmannen har erinrat, att statsbidragskungörelsen först och främst uppställde vissa allmänna förutsättningar, vilka ett skoldistrikt måste uppfylla för att komma i åtnjutande av statsbidrag till skolbarnsbespisning. Sålunda kunde bidrag exempelvis endast utgå till skoldistrikt på landsbygden. I fråga om nämnda förutsättningar, framhåller *utredningsmannen*, syntes någon ändring för närvarande icke påkallad. Bestämmelserna syntes lämna erforderliga möjligheter till hänsynstagande till omständigheterna i de särskilda fallen.

De speciella villkoren (§ 6). Såsom villkor för åtnjutande av statsbidrag gäller i princip, att *samtliga* barn vid skola, där statsunderstödd barnbespisning är anordnad, skola bliva i tillfälle att — såvitt särskilt hinder ej möter — varje läsdag *kostnadsfritt* erhålla en måltid under den tid bespisningen vid skolan pågår. Där så påkallas för ett ändamålsenligt anordnande av skolbarnsbespisningen inom länet eller eljest, må dock länsstyrelsen föreskriva eller medgiva undantag från den nämnda principen.

Länsstyrelserna kunde sålunda, framhåller *utredningsmannen*, dispensera från föreskriften, att samtliga barn skulle få tillfälle att deltaga i bespisningen. Sådan dispens hade även i ett fåtal fall lämnats. I 1941 års åttonde huvudtitel hade departementschefen framhållit lämpligheten av att det tillsåges, att ytterligare garantier skapades för att anslagsmedlen komme just de skolbarn till godo, som bäst behövde utspisning i skolan. Riksdagen hade emellertid framhållit, att den ändring, som år 1940 efter riksdagens hörande vidtagits i berörda bestämmelser, enligt riksdagens mening redan i tillräcklig utsträckning tillgodosåge ifrågavarande syfte, och hade därför icke funnit skäl föreligga till en ytterligare uppmjukning av statsbidragsvillkoren.

Delade meningar kunde, framhåller *utredningsmannen*, göra sig gällande rörande principfrågan om en social välfärdsanordning av här förevarande slag borde kostnadsfritt stå öppen för alla barn, alltså även för sådana från relativt välbärgade hem. På grund av det tryckta ekonomiska läget, som tvingade såväl staten som kommunerna till den största sparsamhet, vore emellertid problemställningen nu och för avsevärd framtid en annan. Då medlen icke räckte till för en allmän bespisning, måste en fördelning göras. I detta läge syntes det riktiga vara att disponera för ändamålet tillgängliga anslag så, att det största behovet bleve tillfredsställt.

I de till folkskolinspektörerna utsända frågeformulären hade spørgsmålet om den kostnadsfria skolbespisningens eventuella begränsning till vissa elevgrupper upptagits till behandling. Av de insända svaren framginge, att 34 inspektörer ansåge att behovsprövning borde ske vid skolbarnsbespisning. Flera inspektörer framhölle som skäl för denna uppfattning, att det ej torde bli möjligt för det allmänna att inom avsevärd tid införa en för alla kostnadsfria skolbespisning. Mot behovsprövning uttalade sig 12 inspektörer, medan övriga ej framlade någon bestämd uppfattning.

I de inkomna yttrandena hade frågan, huruvida alla barn i vederbörande skola borde erhålla rätt att deltaga i skolbespisningen, föranlett särskilda uttalanden av tvenne folkskolinspektörer och ett skoldistrikt.

Folkskolinspektören i Västerbottens mellersta inspektionsområde yttrade: »Att barnbespisningen fått en ringa omfattning hör nämligen samman med, att distrikten finna det mindre tilltalande att anordna bespisning vid några skolor för alla barn oberoende av föräldrarnas ekonomiska förhållanden, medan ingen bespisning kan anordnas vid andra skolor av ekonomiska skäl, oaktat många av barnen vid dessa äro minst lika behövande som de sämst ställda i de förstnämnda skolorna.»

Folkskolinspektören i Västerbottens södra inspektionsområde anförde: »På grund av författningens bestämmelser att alla barn skola ingå i bespisningsanordningen ha skoldistriktet i allmänhet icke ordnat med bespisning. Då

statsbidrag utgått till jämförelsevis liten procent av kostnaderna, har det blivit för dyrt för skoldistriktet, om alla barn — alltså även till föräldrar, som mycket väl skulle kunna och även vilja själva bekosta vad på dem skulle ankomma — skulle erhålla bespisning. Därför har man föredragit att på egen bekostnad anordna bespisning för att på sådant sätt kunna ge de behövande hjälp. Men i de flesta fall har tanken icke förverkligats.»

Sävars skoldistrikt yttrade: »Många barn, som ha skolskjuts, i varje fall sådana från fattiga hem, skulle nog behöva bespisning. I åtskilliga fall även andra från fattiga eller vanskötta hem på längre avstånd från skolan. Troligen skulle dessa redan ha erhållit bespisning, om ej villkoret för statsbidrag varit, att *alla* barn i skolan skulle bespisas. Detta bör enligt skolstyrelsens mening undanröjas och behovsprövning tillämpas. I Norrland, där bybebyggelse är regel, ha ju många barn nära till skolan och kunna gå hem och äta frukost.»

I detta sammanhang har utredningsmannen lämnat en redogörelse för hur vissa skoldistrikt ordnat skolbarnsbespisning utan statsunderstöd. Redogörelse har sålunda lämnats för skolbarnsbespisningen i Stockholm, Göteborg, Borås, Eskilstuna, Sundbyberg och Nacka. Beträffande denna redogörelse hänvisas till propositionen, sid. 11—13.

Sammanfattningsvis kunde sägas, framhåller *utredningsmannen*, att skoldistrikt, som med kommunala medel anordnade bespisning för skolbarn, praktiskt taget alltid förbehölle sig rätten att pröva de barns behov, som anmält sig till bespisningen. Det syntes kunna ifrågasättas, huruvida icke i nuvarande statsfinansiella läge detsamma borde gälla även i de fall, där statsbidrag utginge.

Det vore två olika men med varandra intimt sammanhängande spörsmål, det i förevarande sammanhang gällde. Den första frågan avsåge, huruvida som villkor för statsbidrag till skolbarnsbespisning borde även i fortsättningen principiellt krävas, att *samtliga* barn vid den skola, där bespisning vore ordnad, skulle ha rätt deltaga i skolmåltiden. Den andra frågan avsåge, om skolbespisning borde tillhandahållas alla däri deltagande barn *utan kostnad* för vederbörande målsman.

Beträffande det förstnämnda spörsmålet förefölle det ändamålsenligt, att i författningen utsades, för vilka grupper av barn statsbidraget ville garantera skolbespisning. Därvid torde man ha god ledning av erfarenheten från de skoldistrikt, vilka ordnat bespisning helt med kommunala medel. Främst borde skolmåltiden stå öppen för alla barn från ekonomiskt svaga hem eller där förhållandena i hemmet av andra skäl, exempelvis moderns sjukdom eller förvärvsarbete utom hemmet, hindrade barnen att under frukostrasten erhålla en ur näringssynpunkt fullgod måltid. Vidare syntes barn med långa skolvägar — varvid som mätare på skolvägens längd borde gälla, huruvida barnen under frukostrasten hunne besöka hemmet eller icke — böra ha tillgång till skolmåltid. Slutligen borde denna givetvis stå öppen för klena och sjuka barn, vare sig läkare konstaterat behovet av skolmåltid eller detta behov utan vidare stode klart även för lekmannen.

Starka skäl kunde även anföras för att bestämmelsen om att skolmåltiden alltid skulle vara kostnadsfri borde utgå ur kungörelsen. Liksom vid uttagningen av barnen borde dock största möjliga frihet lämnas åt skoldistriktet att ordna saken på i de enskilda fallen lämpligaste sätt. Sålunda torde det ej sällan vara riktigtast att icke uttaga någon avgift.

Utredningsmannen har även framlagt förslag till ändrad lydelse av § 6 i kungörelsen angående skolbarnsbespisning. Till jämförelse återgives här även gällande lydelse:

Gällande lydelse:	Utredningsmannens förslag:
<p>§ 6</p> <p>Skoldistrikt, som tillerkänts statsbidrag, har att tillse:</p> <p>a) att, därest för ett ändamålsenligt ordnande av skolbarnsbespisningen inom länet eller eljest länsstyrelsen ej annorlunda föreskrivit eller medgivit, samtliga barn vid skola, där statsunderstödd skolbarnsbespisning är anordnad, med undantag av sådana barn, till vilkas inackordering i skolhem eller arbetsstuga statsbidrag utgår, bliva i tillfälle att, såvitt särskilt hinder ej möter, varje läsdag kostnadsfritt erhålla en måltid under den tid, bespisningen pågår vid skolan,</p> <p>b) att bespisningen — — — av länsstyrelsen, samt</p> <p>c) att kostnaderna — — — övriga omständigheter.</p>	<p>§ 6</p> <p>Skoldistrikt, som tillerkänts statsbidrag, har att tillse:</p> <p>a) att barn med långa skolvägar, klena och sjuka barn samt barn från hem med svag ekonomisk ställning eller från hem, vars förhållanden i övrigt icke medgiva tillhandahållande under frukostrasten av en ur näringsynpunkt fullgod måltid, i första hand beredas tillfälle att, så vitt särskilt hinder ej möter, varje läsdag erhålla en måltid under den tid, bespisningen pågår vid skolan,</p> <p>b) att de i skolmåltiden deltagande barnen erhålla densamma kostnadsfritt eller, i den mån skoldistrikt för vissa fall så bestämt, mot en avgift, som icke må överstiga den beräknade kostnaden,</p> <p>c) = nuvarande punkt b),</p> <p>d) = nuvarande punkt c).</p>

3. Yttranden i anledning av utredningen.

Statskontoret har i princip icke funnit anledning till erinran mot ett genomförande av de i promemorian framlagda förslagen i syfte att åstadkomma en så rationell användning som möjligt av de relativt begränsade anslagsmedel, som i nuvarande statsfinansiella läge kunna ställas till förfogande för skolbarnsbespisningen.

Medicinalstyrelsen har, ehuru principiellt av den uppfattningen, att skolbespisningen borde kostnadsfritt vara tillgänglig för alla barn, likväl tillstyrkt utredningsmannens förslag.

Medicinalstyrelsen insåge, att största möjliga hänsyn måste tagas till den statsfinansiella situationen och funne det därför motiverat att som utredningsmannen föresloge ytterligare uppmjuka bestämmelsen, att samtliga barn inom ett skoldistrikt skulle ha tillfälle till en skolmåltid, då statsbidrag utginge. Av utredningen framginge, att uppenbarligen många skoldistrikt på grund av denna bestämmelse infört skolbespisning. Trots möjligheten att genom länsstyrelsens beslut befrias från denna skyldighet, hade förefintligheten i kungörelsen av denna bestämmelse inverkat hämmande, då det gällde anordnandet av bespisning inom distrikt, där sådan verkligen vore av nöden.

För nedbringande av utgifterna för skolbarnsbespisningen föresloge utredningsmannen ävenledes, att för barn till ekonomiskt mera välbärgade personer skulle kunna erläggas viss avgift, icke överstigande den beräknade kostnaden för måltiden. Detta system hade visat sig fungera till belåtenhet i stä-

der, där kommunal skolbarnsbespisning anordnats, och torde därför tills vidare även böra tillämpas i fråga om statligt understödda bespisningar, även om styrelsen vidhölle sin principiella ståndpunkt.

Skolöverstyrelsens majoritet (undervisningsråden Engvall, Falck och Wagnsson samt t. f. undervisningsrådet Björkman) är av den principiella uppfattningen, att en social hjälpverksamhet av här ifrågavarande slag borde kostnadsfritt göras tillgänglig för alla barn.

Därest emellertid inför den rådande tryckta ekonomiska situationen en ytterligare uppmjukning av gällande bestämmelser ansåges böra genomföras, vartill dock 1941 års riksdag icke funnit skäl föreligga, syntes bestämmelserna böra så avfattas, att samtliga barn vid skola med barnbespisning bereddes tillfälle deltaga däri, samt att prövningen endast skulle avse, huruvida barnens målsmän skulle erlagga någon avgift eller ej. Avgiften borde icke få sättas högre, än vad som motsvarade kostnaden för födoämnen. Ersättning för matens tillredning och servering borde icke utgå. Prövningen, som borde omhänderhavas av folkskolestyrelsen eller någon av denna utsedd nämnd, borde icke göras så rigorös, att den för målsmännen framstode som likartad med den prövning, vilken skedde i ärenden av fattigvårds karaktär. Skoldistrikt, som så önskade, borde äga rätt att införa fri skolmåltid utan behovsprövning. En eventuell uppmjukning av nu gällande bestämmelser borde betraktas som provisorisk och icke föregripa ett ställningstagande till denna fråga i samband med de åtgärder, som under mera normala statsfinansiella förhållanden kunde vidtagas.

En *minoritet* inom överstyrelsen (generaldirektören Holmdahl och t. f. undervisningsrådet Andersson) har framhållit att praktiska lämplighetshänsyn talade till förmån för utredningsmannens förslag.

Länsstyrelserna ha i allmänhet anslutit sig till utredningsmannens förslag. Länsstyrelsen i *Västernorrlands län* har emellertid anfört bland annat:

Utredningsmannen hade icke föreslagit någon ändring i fråga om urvalet av de skoldistrikt, vilka borde komma i åtnjutande av statsbidrag till skolbarnsbespisning. Emellertid syntes böra övervägas, huruvida icke stadskommuner borde kunna ifrågakomma till statsbidrag, därest de i 1 § av bidragskungörelsen angivna förutsättningarna vore för handen. Vissa städer syntes i nämnda avseende kunna jämföras med landsbygdskommuner, som fyllde villkoren för statsbidrag.

Departementschefens yttrande.

Departementschefen har anfört i huvudsak följande:

När jag i årets åttonde huvudtitel förordade, att anslaget till skolbarnsbespisning för nästa budgetår skulle uppräknas från 400,000 kronor till 1,000,000 kronor, skedde detta i medvetande om att de nuvarande försörjningssvårigheterna ställde starkt ökade krav på statsmakternas medverkan vid förebyggandet av menliga följder för skolungdomen av den inträdda knappheten på livsmedel. Jag tog emellertid även hänsyn till den snabbare rationalisering av folkskoleväsendet, som blivit en nödvändig följd av minsk-

ningen av antalet barn i skolåldern och som gjorde en utvidgning av skolbarnsbespisningen önskvärd. Den nu framlagda utredningen och däröver avgivna yttranden ha bekräftat min uppfattning, att en väsentlig höjning av ifrågasvarande anslag torde vara ofrånkomlig. Jag är därför beredd att tillstyrka, att ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor för nästa budgetår anvisas till bidrag till anordnande av skolbarnsbespisning. Jag vill i detta sammanhang förutskicka, att jag ämnar följa utvecklingen på detta område med uppmärksamhet och att jag är beredd att, därest behov av ytterligare anslagsmedel för nästa budgetår skulle uppstå, föreslå Kungl. Maj:t de åtgärder för anslagets förstärkande, som kunna befinnas påkallade.

Då jag vid budgetbehandlingen förliden höst förutsåg nödvändigheten av en väsentlig höjning av anslaget till förevarande ändamål, medan samtidigt det statsfinansiella läget tvingade till största återhållsamhet, ansåg jag mig böra föranstalta om en utredning rörande förutsättningarna för och möjligheterna av en rationalisering av skolbarnsbespisningen i syfte att söka skapa garantier för att de anslagsmedel, som kunde komma att ställas till förfogande för ändamålet, skulle komma att utnyttjas på effektivaste sätt och användas för att i första hand tillgodose det mest trängande behovet. Den utredning, som nu framlagts av den av mig tillkallade utredningsmannen, har utmynnat i förslag om att gällande statsbidragsbestämmelser skulle undergå vissa modifikation, vilka enligt utredningsmannens mening skulle i icke oväsentlig grad främja en utvidgning och effektivisering av skolbarnsbespisningen och sålunda medverka till att utvinna största möjliga resultat av anslagsmedlen.

Utredningsmannen har till en början diskuterat de grundläggande allmänna villkor, som ett skoldistrikt måste uppfylla för att komma i åtnjutande av statsbidrag till skolbarnsbespisning, och ansett sig kunna konstatera att behov icke föreläge av ändring i dessa villkor. Denna uppfattning har i stort sett delats av samtliga i ärendet hörda myndigheter. Jag ansluter mig även för egen del till denna mening. Jag är sålunda icke beredd att, på sätt en länsstyrelse ifrågasatt, utsträcka möjligheterna att erhålla bidrag från förevarande anslag även till städer.

Det största intresset knyter sig till utredningsmannens förslag om uppmjukning av de såsom statsbidragsvillkor uppställda fordringarna på hur skolbarnsbespisningen skall vara anordnad. För närvarande är stadgat, att *samtliga* barn (utom i skolhem eller arbetsstuga inackorderade) vid skola, där statsunderstödd skolbarnsbespisning är anordnad, skola få tillfälle att, såvitt särskilt hinder ej möter, delta i skolmåltiden. Dispens från denna regel kan icke givas annat än av vederbörande länsstyrelse. Vidare stadgas, att måltiden skall vara *kostnadsfri*.

Utredningsmannen har — utan att ingå på en principdiskussion för eller emot genomförande av en behovsprövning — med stöd av det vunna utredningsresultatet och med hänsyn till det statsfinansiella läget funnit sig böra förorda *dels* en uppmjukning av bestämmelserna om samtliga barns deltagande i bespisningen och *dels* medgivande av rätt för skoldistrikt att upptaga avgift av de målsmän, som anses kunna på detta sätt bidra till bestridande av bespisningskostnaderna. Utredningsmannen har särskilt understrukit att förslaget syftade till att möjliggöra, att allt flera barn kunde bli delaktiga av ifrågasvarande välfärdsanordning.

Det framlagda förslaget har i stort sett tillstyrkts av de i ärendet hörda

myndigheterna, vilka därvid framhållit, att det statsfinansiella läget krävde anslagsmedlens utnyttjande på sådant sätt att de komme till största möjliga gagn. Vissa myndigheter — särskilt medicinalstyrelsen, skolöverstyrelsen och länsstyrelsen i Norrbottens län — ha dock förklarat sig vara av den åsikten, att barnbespisningen rent principiellt sett borde kostnadsfritt komma samtliga barn till del. Skolöverstyrelsen har, ehuru icke enhälligt, på dessa grunder uttalat sig mot förslaget; medicinalstyrelsen har däremot, trots sin principiella inställning, tillstyrkt detsamma.

För egen del har jag ansett mig kunna i huvudsak biträda utredningsmannens förslag, som jag funnit ägnat att främja en utvidgning och effektivisering av skolbarnsbespisningen. Jag vill framhålla, att jag kommit till detta resultat oavsett de principiella synpunkter, som kunna läggas på frågan om en behovsprövnings berättigande eller icke. Jag har därför ej ansett, att det uttalande, riksdagen gjorde i föl i denna fråga, borde utgöra ett hinder för att ånyo underställa densamma riksdagens prövning. Jag har i likhet med det övervägande flertalet myndigheter funnit de av utredningsmannen anförda praktiska och statsfinansiella synpunkterna i nuvarande läge i och för sig tillräckligt vägande för att motivera ett genomförande av de framlagda förslagen. Icke minst har jag uppmärksammat, att de nuvarande bestämmelserna ansetts ha i åtskilliga fall verkat hämmande på det kommunala initiativet, när fråga uppstått om anordnande av skolbespisning. Erfarenheterna från de orter, där skolbarnsbespisning anordnats med kommunala medel, synas även väga särskilt tungt till förmån för utredningsmannens förslag.

Mot utredningsmannens förslag till ändrad lydelse av § 6 synes icke finnas anledning till erinran i sak.

Jag delar utredningsmannens uppfattning, att skoldistriktet böra beredas största möjliga frihet att inom ramen för meddelade bestämmelser ordna skolbespisningen så, som i de särskilda fallen befinnes lämpligast. Där bespisningen icke ansetts böra stå öppen för alla barn, torde uttagningen av deltagarna sålunda kunna ske genom skolstyrelse, överlärare eller klasslärare. Givet är, att samråd i största möjliga utsträckning bör äga rum med andra, för ändamålet lämpade kommunala organ ävensom att den sakkunskap, som skolläkare och skolsköterska representera, bör anlitas. I likhet med utredningsmannen vill jag understryka, att prövningen ej bör vara ägnad att framstå som en fattigvårdsangelägenhet. Beträffande den ifrågasatta avgiften vill jag framhålla, att ett skoldistrikt bör ha frihet att besluta, huruvida avgift skall uttagas eller icke, och att avgiften icke bör få sättas högre än som motsvarar den beräknade självkostnaden. Det synes icke erforderligt att, på sätt från något håll ifrågasatts, uppställa generella regler rörande vilka kostnader som därvid må tagas i beaktande. Besluten rörande fastställande av avgiften torde böra fattas av vederbörande skolstyrelse.

Medicinalstyrelsen har framställt ett förslag av innebörd, att statsbidrag skulle få utgå även för barn i förskolåldern, därest skoldistrikt i trakter med särskilt svåra förhållanden ifråga om livsmedelsförsörjningen anordnade bespisning i skolan även för dem. Jag har för egen del icke funnit anledning till erinran mot att så i undantagsfall må ske efter medgivande av vederbörande länsstyrelse.

Departementschefen har vidare, i anledning av ett av utredningsmannen i ämnet gjort uttalande, framhållit, att han förutsatte, att frågan om anord-

nande av lämpliga lokaler för skolbarnsbespisningen ägnades särskild uppmärksamhet i samband med den fortsatta beredningen av folkskolans besparingssakkunnigas förslag angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet.

Utskottet tillstyrker bifall till Kungl. Maj:ts förslag om anvisande för nästa budgetår av ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor till bidrag till skolbarnsbespisning, vilket innebär en anslagsökning med 600,000 kronor.

Utskottet.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår har den av chefen för ecklesiastikdepartementet tillkallade utredningsmannen ansett någon ändring icke för närvarande påkallad beträffande de grundläggande allmänna villkoren, som ett skoldistrikt måste uppfylla för att komma i åtnjutande av statsbidrag till skolbarnsbespisning. Departementschefen har även anslutit sig till denna mening och förklarat sig icke beredd att utsträcka möjligheterna att erhålla bidrag från förevarande anslag även till städer. Utskottet får i likhet med länsstyrelsen i Västernorrlands län framhålla, att det torde kunna ifrågasättas, huruvida icke stadskommuner, som fylla de i bidragskungörelsen angivna förutsättningarna, även borde kunna ifrågakomma till statsbidrags erhållande. Utskottet anser sig emellertid på grund av rådande statsfinansiella förhållanden icke böra för närvarande påyrka någon ändring i fråga om urvalet av till bidrag berättigade skoldistrikt, och ansluter sig därför till den av departementschefen uttalade uppfattningen.

Utredningsmannen har vidare med stöd av det vunna utredningsresultatet och med hänsyn till det statsfinansiella läget funnit sig böra förorda dels en uppmjukning av bestämmelserna om samtliga barns (utom i skolhem och arbetsstuga inackorderade) deltagande i skolbarnsbespisningen, dels ock medgivande av rätt för skoldistrikt att upptaga avgift av de målsmän, som anses kunna på detta sätt bidra till bestridande av bespisningskostnaderna. Departementschefen tillstyrker vad utredningsmannen förordat såsom ägnat att främja en utvidgning och effektivisering av skolbarnsbespisningen. Varken utredningsmannen eller departementschefen har ingått på en principdiskussion för eller emot genomförande av en behovsprövning på förevarande område, utan ansett den föreslagna uppmjukningen av gällande bestämmelser böra komma till stånd på grund av statsfinansiella skäl och för att möjliggöra att allt flera barn kunde bli delaktiga av ifrågavarande välfärdsanordning. Jämväl utskottet finner de sålunda åberopade skälen tala för ett biträdande av förslaget och får alltså tillstyrka detsamma. Utskottet har emellertid härmed givetvis icke tagit ställning till frågans principiella innebörd.

Under åberopande av vad sålunda anförts och då utskottet icke funnit anledning till erinran mot vad departementschefen i övrigt i detta sammanhang anfört får utskottet hemställa,

att riksdagen må till *Folkskolor m. m.: Bidrag till anordnande av skolbarnsbespisning* för budgetåret 1942/43 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor.

Stockholm den 21 april 1942.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Närvarande: se under utlåtandet nr 74.

Reservationer

av herrar *Gustaf Karlsson* och *Lindberg* i Umeå.
